

FÜLÖP András

Csatár-hegyi Szent Kereszt-kápolna Chapel of the Holy Cross on Csatár Hill

Kápolna út,

Helyrajzi szám: 15490/1, műemlék, műemléki törzsszám: 4651

A Veszprémtől nyugatra emelkedő Csatár-hegy neve az államalapítás korára megy vissza, és – akárcsak másutt az országban – itt is valószínűleg pajzsgyártók egykori megtelepedésére utal. Csatár falu legkorábbi említését a veszprémi székesegyház 1082-re keltezett, ám valójában a 14. század első harmadában hamisított birtokösszeírásában találjuk meg. A település helyére utalhatnak a domb keleti, részben a Sédre néző oldalán előkerült Árpád-kori kerámiatöredékek. Egy 17. század közepén született forrásunk szerint valahol a dombon még felismerhető volt egy templom helye is. Az első katonai felmérés 1783. évi térképlapja szerint a domb délkeleti oldalát akkor már szőlő borította. 1762 táján egy ferences rendi szerzetes, bizonyos Nerbl Hilár telepedett le a hegyen. 1764. szeptember 14-én engedélyt kapott arra, hogy remeteéletét folytathassa, és alamizsnát gyűjtsön a kilátogatóktól. Az engedélyt kiadó Dravecz József püspöki helynök azonban kikötötte: „intünk és buzdítunk az Úrban, hogy a jövőben is dicséretes, példás életet élj. A szórakozástól, mértéktelen evés és ivástól (mitől Isten oltalmazzon) botránytól, és a világiaktól való túlságos társalgástól óvakodjál” (Strausz Antal fordítása).

Hilár az alamizsnából befolyt összegből következő évtől kezdte építtetni a kápolnát, amihez megszerezte a Szent Kereszt (állítólagos) kis darabkáját. Az épület 1767-ben

készült el, miként azt a bejárat fölötti évszám egykor mutatta. A kápolna harangjairól a szakirodalom feljegyezte, hogy a régebbit 1777-ben áldották meg Szent Donát tiszteletére. E patrocínium összefüggésben hozható a dombon folytatott szőlőműveléssel, hiszen a szent segítségét a jégverés és viharok ellen szokták kérni. Másik harangját 1868-ban kapta, melyet Szent Kereszt és Szent Ilona tiszteletére szenteltek, utalásként Nagy Konstantin édesanyjára, aki a hagyomány szerint Jeruzsálemben megtalálta Krisztus keresztféjének maradványait. A templomépítő Hilár 1804. január 24-én hunyt el 67 éves korában, és itt temették el. A kápolna 1888-ban Pribék István veszprémi kanonok és címzetes lorymai (Törökország) püspök kezdeményezésére búcsúengedélyt nyert a pápától.

Az északnyugatra tájolt, négyzetes arányú hajóból és a vele azonos szélességű, kívül a nyolcszög három oldalával záródó szentéllyel ellátott kápolna ma palafedésű, főhomlokzata fölött tetőtorony emelkedik. Sekrestyéje utólag épült a szentély délnyugati oldalához. A lizénák által közrefogott főhomlokzati mezőben kőből készült, tagolt szalagkeretes bejáratú ajtó nyílik a templombelsőbe; a rombuszmintás ajtószárny barokk, akárcsak a rajta lévő dobozzár és a kovácsoltvas kilincs. A bejárat feletti táblán már nincs nyoma

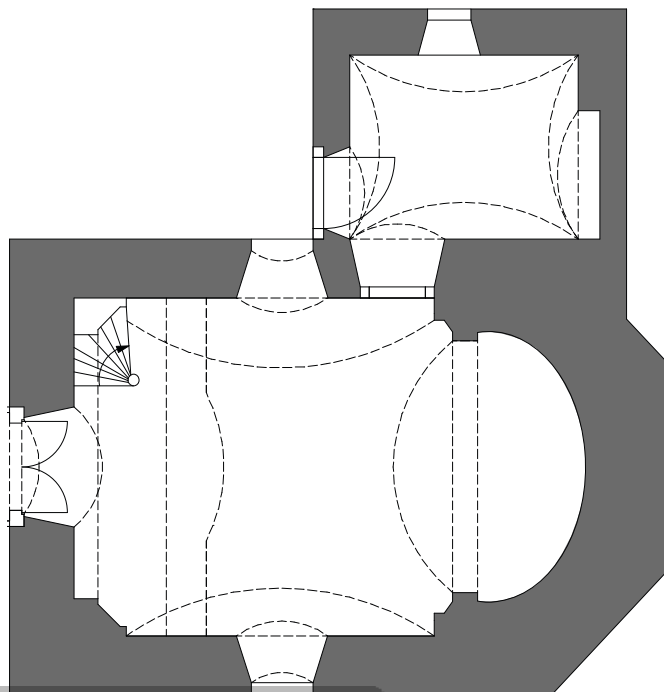

134. kép
A csatári kápolna

az egykori évszámnak. A főhomlokzaton a karzatszinten tagolt szalagkeretes körablak, a háromszögű oromzatban két, tagolatlan szalagkeretes oválablak nyílik. A hajó két hosszanti homlokzatán egy-egy szegmensíves záródású, tagolt szalagkeretes ablakot találunk.

A hajót csehboltozat fedi, nyugati oldalán íves mellvéddel ellátott, falazott karzat található, melyre fa csigalépcső vezet fel. A templom terét nagyobb méretű kelheimi burkolat borítja, a falakon tardosi mészkőlap-darabokból rakott lábazat, mely egy idős lehet az 1967-re tehető, Kövesi Ilona által készített falképekkel. Ez utóbbiak a mennyezeten az Atyát, a csegelyekben a négy evangélistát ábrázolják, az egyik oldalfalon a veszprémi csatát, a másikon a csatári kápolna emelését mutatják be.

A szentélyben rokokó oltár áll. A stipes előoldalán kialakított barlangfülkében Szent Rozália, a szicíliai származású, középkori szent fekvő szobrát láthatjuk, feszülettel a kezében.

135. kép
A csatári kápolna alaprajza

Az oltárasztalon egyszerű posztamensen a felöltöztetett Szeplőtelen Szűz újabb készítésű szobra áll a földgömbön, melyet almába harapó kígyó fon körbe. Itt eredetileg tabernákulum-szekrényke állt, amely ma a karzaton van, használaton kívül. Az oltáron a tabernákulumot elmondás alapján egy-egy angyalszobor vette közre, ezek ma hiányoznak. Nem láthatók azok a képek sem, amelyeket egy 1953. évi fotó még a kápolna falára akasztva mutat.

Az oltár mögött, a belül íves szentélyzáródást követve, gazdagon faragott fa retabló emelkedik, közepén oltárképarchitektúra, Megfeszített Jézus-szoborral. Az oltárt a Szentlélek galambja, fölötte a felhőkkel és puttófejekkel övezett Atyaisten szobra koronázza, aki a bal kezében jogart tart, mellette földgömb, jobb kezével áldást oszt. A retabló két szélén fából faragott, festett, volutás fejezen egy-egy népies ízlésben készült, barokk faszobor áll. Az egyik egy baljában könyvet tartó, szakállas férfiszent (Szent Pál?), a másik a gyermek Mária nevelését örökíti meg, a Tízparancsolatot kezében tartó Szent Anna alakjával. A hajóban egy újabb Jézus Szíve szobor található, mely 1961-ben került a kápolnába.

Az eredetileg téglaburkolatos karzatos ma kőlapok fedik, látszik az egykori orgona lenyomata. A hajóban egy Stowasser-harmónium található. A csehsüveg-boltozatos sekrestye külső bejárata egyszerű, vörös homokkőből faragott

136. kép
A kápolna szentélye a főoltárral

137. kép
A főoltár oromdísze

hasábkeretes kialakítású, a szentélyből nyíló tokborításos ajtaja 19. század végi, 20. század eleji. A sekrestye burkolata szintén kisebb kőlapokból áll, berendezését egy neogótikus gyóntatófülke és egy 19. századi szekrény alkotja. A kápolna előtt egy durvamészkőből faragott, népies megfogalmazású, feltehetően a 19. század második felében felállított kereszt emelkedik, a talapzaton Mária szobrával. A kápolnához felvezető út mellett egy kis oltár nélküli aedikulusz („Jung-kápolna”) áll, belsejében egy 1900-ban emelt kőkereszttel.

A Franciscan monk called Hilar Nerbl settled and began his hermit life around 1762 on Csatár Hill, west of Veszprém. With the approval of the bishopric of Veszprém, he was able to continue his alms-gathering activities here, and received permission to build a chapel, which was completed in 1767. It is a Baroque chapel with a polygonal chancel and a nave with a same width, also with a roof tower rising above it. Its sacristy was added later. Hilar died in 1804 and was buried here. The chapel later received its bells and, in 1888, on the initiative of István Pribék, canon of Veszprém and titular bishop of Loryma (Turkey), it was granted a permit by the Pope to hold Patronal Festivals. The original Baroque doorway leads into the substructure of the masonry-walled gallery, then to the nave, which has surbased spherical vaulting.

138. kép
A kápolnahajó naiv stílusú kifestése a karzattal

The tabernacle of the Rococo high altar is kept in the gallery when not in use, and in its place stands a newer statue of Mary. On either side were once statues of angels. In front of the high altarpiece is a crucifix, and on either side of the retable are two wooden sculptures in the ‘popular’ Baroque style, one of them a bearded saint and the other the child Mary being raised. The side walls of the church interior are decorated with murals, painted by Ilona Kövesi in the 1960s (The Battle of King Saint Stephen near Veszprém, The Building of the Csatár Chapel), while the ceiling mural depicts the God Almighty.

FELHASZNÁLT IRODALOM ÉS FORRÁSOK:

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltár, Budapest E 156-a Urbaria et Conscriptiones 37. No. 18. f. 14.

Monumenta Romana Episcopatus Vesprimiensis. Tom. I. 1103-1276. Budapestini, 1896. 139.

Veszprémi Főegyházmegyei Könyvtár és Levéltár, Veszprém VI. 157/c 7. k. Halálozási anyakönyvek, Veszprém. 1804. január 24.

Magyar Nemzeti Levéltár Veszprém Vármegyei Levéltára, Veszprém XXIII. 66o d V. 14. doboz V. 53.

Thúry György Múzeum, Múzeum Történeti Dokumentációs Tár - Képeslap Gyűjtemény. Csatári Szent Kereszt-kápolna. [1930]

STRAUSZ Antal: A veszprémi plébánia története 4. A csatári kápolna és a csatári búcsújárás. Veszprémi Hírlap 1902. január 19. 6-7.

Veszprémi Főegyházmegyei Könyvtár és Levéltár, Veszprém A8/151. 18. Vistitatio Canonica 1937. 1-25.

Veszprémi Főegyházmegyei Könyvtár és Levéltár, Veszprém VII. 31.I. 41. Pfeiffer-cédulák.

KOROMPAY György: Veszprém. Városképek-Műemlékek. Budapest, 1957. 208-209.

ÉRI István-**KELEMEN** Márta-**NÉMETH** Péter-**TORMA** István: Magyarország régészeti topográfiája 2. Veszprém megye régészeti topográfiája. A Veszprémi járás. Budapest, 1969. 51/72.

Laczkó Dezső Múzeum Adattára MA 38. d. 354. ltsz. 10327.

GYÖRFFY György: István király és műve. Budapest, 1983. 146-147, 205.

PFEIFFER János: A veszprémi egyházmegye történeti névtára (1630-1950) München, 1987. 91-92.

BONTÓ Józsefné: A veszprémi csatárhegyi búcsú története. Veszprém, 1995.

Magyar Nemzeti Levéltár Veszprém Vármegyei Levéltára, Veszprém XV. 133. 16. doboz Veszprém, Csatári-hegyi kápolna 1997.

GUTHEIL Jenő: Veszprém város okmánytára. Oklevelek a veszprémi érseki és káptalani levéltárakból (1002-1523). Kiadásra előkészítette: Kredics László. Veszprém, 2007. 3.

